

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาต้นแบบหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนาและการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation research) โดยคณะผู้วิจัยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ที่พิจารณาจากการประเมินบริบท (Context) ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตของหลักสูตร (Product) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมี 2 กลุ่ม คือ

1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในด้านเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาต้นแบบหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกล ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในด้านเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 15 คน

1.2 กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาต้นแบบหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการศึกษาทางไกลในฐานะผู้เรียน จากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 420 คน ทำการเลือกตัวอย่างโดยเจาะจงเกษตรกรที่ร่วมกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร ได้จำนวนตัวอย่างเกษตรกรจากภาคเหนือ 114 คน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 234 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 348 คน

2. สถานที่ทำการวิจัย

ศูนย์การเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเหนือ จำนวน 12 ศูนย์และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 30 ศูนย์

โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการดังนี้ คือ

- 1) มีความพร้อมด้านศักยภาพของคนในกลุ่มหรือชุมชน องค์กรความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือแหล่งใกล้เคียง การบริหารจัดการในกลุ่มและมีศักยภาพในการพัฒนา
- 2) มีความสมัครใจและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ

- 3) มีการรวมตัวเป็นกลุ่มพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง
- 4) พื้นที่มีสภาพเหมาะสมในการทำการเกษตร
- 5) มีภาคีจากภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการ

3. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตลอดโครงการ 12 เดือน มิถุนายน 2558- สิงหาคม 2559

4. การดำเนินงานของโครงการ

ตารางที่ 3.1 สรุปแผนการดำเนินงาน กิจกรรมภายใต้แผนฯ และเป้าหมาย/ตัวชี้วัดของกิจกรรม

ดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ	กิจกรรม	เป้าหมาย/ตัวชี้วัด
การพัฒนาต้นแบบหลักสูตร			
1. การสังเคราะห์องค์ความรู้ ประสพการณ์ และสรุปบทเรียนจากหน่วยงาน โครงการต่างๆ ของ มสช. และของภาคีเครือข่าย	มิถุนายน-กรกฎาคม 58	1.1 รวบรวม ทบทวนวิเคราะห์/สังเคราะห์ หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ พร้อมทั้งประมวลการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย 1.2 สรุปองค์ความรู้ และบทเรียนที่ได้รับจากการดำเนินงานของภาคีเครือข่าย และ มสช.	- ได้องค์ความรู้ ประสพการณ์ และสรุปบทเรียน เพื่อการพัฒนาต้นแบบหลักสูตรฯ
2. พัฒนาต้นแบบหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้	สิงหาคม-ตุลาคม 58	2.1 จัดสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาต้นแบบหลักสูตร 2.2 ออกแบบหลักสูตรวิชาในการเรียนรู้ 2.3 จัดทำคลังความรู้/ข้อมูล (knowledge assets) เพื่อสนับสนุนการจัดหลักสูตรเรียนรู้ตามหลักสูตร 2.4 จัดกระบวนการเรียนรู้ทางไกลของหลักสูตร	- ได้หลักสูตรและกระบวนการจัดการการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

แผนดำเนินการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	กิจกรรมภายใต้แผนฯ	เป้าหมาย/ตัวชี้วัด
3. การผลิตสื่อประกอบ กระบวนการเรียนรู้ จัดทำ สำเนาชุดสื่อวีดิทัศน์และ สิ่งพิมพ์เพื่อการเรียนรู้ ตามหลักสูตร	ธันวาคม 58 -กุมภาพันธ์ 59	3.1 จัดทำ/ผลิตสื่อ เพื่อใช้ในกระบวนการ เรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้	- ได้ชุดสื่อการเรียนรู้ จำนวน 250 ชุด
การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร			
4. คัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย	มกราคม 59	4.1 คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายจำนวน 42 จุด เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์	มีพื้นที่เป้าหมาย 42 จุด เพื่อให้ในการทดลอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ เกษตรปลอดภัยและ เกษตรอินทรีย์
5. จัดฝึกอบรมวิทยากร กระบวนการหรือ ผู้จัดการเรียนรู้	กุมภาพันธ์ 59	5.1 คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายจำนวน 42 จุด เพื่อจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ 5.2 จัดอบรมแกนนำ วิทยากร กระบวนการเรียนรู้ฯ ศูนย์ละ 1 คน จำนวน 42 คน	- มีพื้นที่ร่วมดำเนินการ ภายใต้การสนับสนุนของ หน่วยงาน 42 พื้นที่ - วิทยากรกระบวนการ 42 คน
6. การจัดการเรียนรู้ใน ศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 42 ศูนย์ ในภาคเหนือ และภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	กุมภาพันธ์- กรกฎาคม 59	6.1 แกนนำ/ วิทยากรจัดกระบวนการ เรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายในศูนย์ เรียนรู้เกษตรปลอดภัยและ เกษตรอินทรีย์จำนวน 42 ศูนย์ 6.2 จัดอบรมนักวิจัยในชุมชน/ท้องถิ่นเพื่อ ทำงานร่วมกับนักวิจัยของโครงการ 6.3 จัดงบประมาณสนับสนุนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้/การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการจัดตั้งเครือข่าย ศูนย์เรียนรู้เกษตรปลอดภัยและ เกษตรอินทรีย์ในพื้นที่/หมู่บ้าน	- เกิดศูนย์เรียนรู้เกษตร ปลอดภัยและเกษตร อินทรีย์จำนวน 42 ศูนย์ - มีผู้ผ่านการเรียนรู้ตาม หลักสูตร 420 คน - มีการรวมตัวของคนใน ชุมชนเพื่อทำโครงการ ต่างๆ ร่วมกันไม่ต่ำกว่า 42 ศูนย์ - มีครอบครัวที่เกิดการ เปลี่ยนแปลงสู่เกษตร ปลอดภัยไม่ต่ำกว่า 420 ครอบครัว

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

แผนดำเนินการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	กิจกรรมภายใต้แผนฯ	เป้าหมาย/ตัวชี้วัด
การประเมินต้นแบบหลักสูตร			
7. สัมมนาเพื่อติดตามผล การจัดการเรียนรู้	สิงหาคม 59	7.1 จัดสัมมนาเพื่อติดตามและสรุปผล ความก้าวหน้าและผลการจัดการ เรียนรู้	- 得รายงานความก้าวหน้า ของการดำเนินงาน - เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ผู้นำ
8. การวิจัยประเมินผล โครงการ	สิงหาคม 59	7.2 ดำเนินการวิจัย ติดตาม/ประเมินผล สอบถามผู้เรียนรู้ 7.3 บันทึก/วิเคราะห์ข้อมูล 7.4 เขียนรายงานการวิจัย 7.5 เสนอผลรายงานการวิจัย	- 得รายงานประเมิน ผลการวิจัย

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำแนกตามขั้นตอนในการวิจัย คือ

5.1.1 ขั้นตอนการพัฒนาต้นแบบหลักสูตร โดยจัดทำประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดเพื่อนำไปกำหนดลักษณะของหลักสูตรและแนวทางการพัฒนาของต้นแบบหลักสูตรในด้านต่างๆ 6 ด้าน ได้แก่ 1) สื่อวีดิทัศน์ในการเรียนรู้ 2) เอกสารประกอบกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ คู่มือแนวการ เรียนรู้ประจำหลักสูตร บันทึกการออกแบบกระบวนการ บันทึกผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ 3) คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ 4) สถานที่ในการจัดการเรียนรู้ 5) คุณสมบัติของทีมงานสนับสนุน และ 6) กระบวนการ เรียนรู้ ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้และทักษะของผู้เรียนในการทำเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์

5.1.2 ขั้นตอนการประเมินต้นแบบหลักสูตร มี 2 ประเภท คือ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการประเมินหลักสูตรฯ เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นวิทยากรกระบวนการหรือผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียน จำนวน 220 คน เกี่ยวกับความเหมาะสมของต้นแบบหลักสูตรในด้านต่างๆ 6 ด้าน ได้แก่ (1) สื่อวีดิทัศน์ในการเรียนรู้ (2) เอกสารประกอบกระบวนการ เรียนรู้ ได้แก่ คู่มือแนวการ เรียนรู้ประจำหลักสูตร บันทึกการออกแบบกระบวนการ บันทึกผล การจัดกระบวนการ เรียนรู้ (3) คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้ (4) สถานที่ในการจัดการเรียนรู้ (5) คุณสมบัติของทีมงานสนับสนุน และ (6) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้และทักษะของผู้เรียน

ในการทำเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ 2) ประเด็นการสัมมนาติดตามผลการจัดการเรียนรู้ฯ เป็นเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นวิทยากรกระบวนการหรือผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียน จำนวน 22 คน เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้และปัจจัยภายในและภายนอกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมในหลักสูตรฯ

5.1.3 ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (questionnaire) ที่มีทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP INTERVIEW) สำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มต่างๆ โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามและแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) การสร้างแบบสอบถามและประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยกำหนดข้อมูลที่ต้องการในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดและมาตรวัดข้อมูลในแต่ละประเด็นตามที่ได้กำหนดไว้ แล้วจึงนำข้อมูลตามประเด็นตัวชี้วัดและมาตรวัดมาสร้างเป็นข้อคำถาม

(1) แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ
- ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตร
- ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อความเหมาะสมขององค์ประกอบของหลักสูตร (สื่อ อุปกรณ์ เอกสาร สถานที่ คุณสมบัติของผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ และทีมงานสนับสนุน)
- ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร
- ตอนที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ
- ตอนที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรฐาน ของหลักสูตร
- ตอนที่ 8 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในหลักสูตรนี้

โดยคำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านต่างๆ ได้กำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ คือ

- 5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก
- 3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย
- 1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การแปลความหมายระดับความคิดเห็นต่อความเหมาะสมด้านต่างๆ ตามเกณฑ์ในการประเมิน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.80	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	1.81 – 2.60	หมายถึง	ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	2.61 – 3.40	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.41 – 4.20	หมายถึง	ระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	4.21 – 5.00	หมายถึง	ระดับมากที่สุด

(2) แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด แบ่งออก เป็น

7 ข้อ ดังนี้

1. ด้านบริบทของหลักสูตร ได้แก่ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. ด้านปัจจัยเบื้องต้นของหลักสูตร ได้แก่
 - 2.1 โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา
 - ความเหมาะสมของวิชาต่างๆ
 - 2.2 ปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ ของหลักสูตร ได้แก่
 - ชุดสื่อการเรียนการสอนทางไกล
 - อุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้
 - สถานที่เรียน
 - คุณสมบัติของผู้เรียนรู้
 - คุณสมบัติของผู้จัดการเรียนรู้
 - คุณสมบัติของทีมงานสนับสนุน
3. ด้านกระบวนการของหลักสูตร ได้แก่
 - 3.1 การจัดการเรียนการสอน
 - 3.2 การวัดและประเมินผลหลักสูตร
 - 3.3 การบริหารหลักสูตร
 - 3.4 มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร
4. ด้านผลผลิตของหลักสูตร ได้แก่
 - 4.1 ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้
 - 4.2 ความพึงพอใจ
 - 4.3 การนำความรู้ในหลักสูตรไปปฏิบัติของผู้เรียนรู้
 - 4.4 การบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้
5. ด้านการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้
 - 5.1 ระดับบุคคล
 - 5.2 ระดับกลุ่ม
 - 5.3 ระดับชุมชน

5.4 ระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. ด้านเงื่อนไขและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในมิติต่างๆ

6.1 ปัจจัยเกื้อหนุน (ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อม)

6.2 ปัจจัยอุปสรรค (ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อม)

7. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตร

5.2 การตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงเครื่องมือ

5.2.1 สร้างแบบสอบถามและแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามโดยการศึกษาจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.2.2 การหาความเที่ยงตรง โดยการนำเสนอแบบสอบถามกับคณะนักวิจัยซึ่งเป็นคณาจารย์จากสาขาวิชาต่างๆ และผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในการนำเสนอรายงานความก้าวหน้า เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา (content validity) เพื่อให้ข้อคำถามเหมาะสม ครอบคลุมเนื้อหาสาระและตรงตามวัตถุประสงค์ ที่ต้องการวัด นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำดังกล่าวมาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.1 ขั้นตอนการพัฒนาต้นแบบหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน

6.2 ขั้นตอนการประเมินต้นแบบหลักสูตรเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างเก็บข้อมูลจากผู้เรียนรู้ จำนวน 348 คน

โดยคณะนักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากศูนย์การเรียนรู้ที่มีการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยใช้แบบสอบถามและแนวคำถามในการสนทนากลุ่มที่ผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหา และการจัดประชุมสัมมนา จำนวน 2 ครั้ง โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) ประชุมชี้แจงทีมประเมินผล
- 2) การเยี่ยมพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม
- 3) การประชุมสัมมนา 2 ครั้ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อคิดเห็นต่างๆ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และการเยี่ยมศูนย์การเรียนรู้ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ได้แก่ การจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา

